

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ПСИХИЧНОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ НА БЪЛГАРИ И РОМИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА

Зорница Ганева*

В статията е направен сравнителен анализ по пол и по възраст на психичното благополучие на българи и роми в условията на криза. То е измерено чрез скала за оптимизъм и песимизъм (Life-Orientation Test-Revised – LOT-R) (Scheier, Carver, & Bridges 1994) и скала за самота (UCLA scale of Loneliness) (Russell, Peplau & Cutrona 1980). Отразена е и надеждността на приложените скали. Резултатите показват, че ромското малцинство е както по-песимистично, така и по-оптимистично настроено в сравнение с групата на българите. Ромите се чувстват по-самотни в сравнение с групата на мнозинството. При ромите с увеличаване на възрастта това чувство се засилва.

Изследванията на психичното благополучие в социалните науки, и по-конкретно в психологията, бележат бързо развитие особено през последните десетилетия. В областта на позитивната психология (Seligman 2003) интересът е насочен към дефиниране на понятия като „щастие“ и установяване на влиянието на фактори като възраст, пол, социален клас, културна принадлежност и др. върху него.

Целта на настоящата статия е да се направи съпоставителен анализ на психичното благополучие, измерено чрез скала за оптимизъм и песимизъм (Life-Orientation Test-Revised – LOT-R) (Scheier, Carver, & Bridges 1994) и скала за самота (Revised UCLA Loneliness scale) (Russell, Peplau & Cutrona 1980) между българи и роми под и над 18-годишна възраст в условията на криза.

* Гл. ас. д-р Зорница Ганева – Факултет Педагогика, Катедра „Теория на възпитанието“, СУ „Св. Климент Охридски“.

Адрес за контакти: zganeva@abv.bg

Скала за оптимизъм/песимизъм

От векове понятията „оптимизъм“ и „песимизъм“ се свързват с бъдещите очаквания на личността и са навлезли в разговорния език на ежедневието. В психологическата наука те често се свързват с теорията за мотивацията или т.нар. теория *ценност × очакване*. В основата на тази теория е идеята, че човешкото поведение е ориентирано в постигането на определени *цели*. Оттук произтича и предположението, че когато оптимистите се изправят пред препятствие, те са по-самоуверени и по-постоянни, дори когато напредват трудно и бавно. Песимистите, от своя страна, се колебаят повече в своите решения и по правило очакват краен провал. Разгледаните две тенденции в човешкото поведение съответно водят до два различни подхода при справяне в рискови ситуации, каквото е например раковото заболяване (Carver et al. 1993; Stanton & Snider 1993).

Песимистите и оптимистите се различават и в емоциите, които изпитват. Тъй като вторите очакват позитивен изход от ситуацията, логично те изпитват по-често по-позитивни емоции (Scheier et al. 2001). Интерес представлява изследването на Schulz et al. (1996), който проследява раково болни пациенти в продължение на 8 месеца. Той установява, че оптимистично ориентираните пациенти се справят по-леко с болестта и имат по-голяма жизнеспособност.

В научната литература понятията „оптимизъм“ и „песимизъм“ се свързват с понятия като „контрол“ (Thompson 2002), „лична ефикасност“ (Bandura 1997), „надежда“ (Snyder, 1994; 2002), „невротизъм или емоционална нестабилност“ (Smith, Pope, Rhodewalt & Poulton 1989) и др.

Надежден и валиден инструментариум за измерване на оптимизма и песимизма е ревизираната версия на Life-Orientation Test-Revised (LOT-R) (Scheier, Carver, & Bridges 1994). Тя се състои от 3 айтема, които измерват оптимизма, 3 айтема, които измерват песимизма и 4 филтриращи въпроси. Тя е по-кратка от оригиналната версия с 2 айтема. Изследваните лица е необходимо да посочат в каква степен са съгласни или несъгласни с твърденията от предложената скала.

Чувство за самота

Друг аспект от психичното благополучие на личността е *усещането за самота*, което изпитва. Според дефиницията на Replau и Perlman (1980) това е „неприятен опит, съпроводен с негативни чувства, който е налице, когато мрежата от социални контакти на индивида е значително бедна като количество и качество“.

Същите автори, след като анализират редица определения за понятието, извеждат 4 основни негови характеристики: 1) Чувството за самота е резултат от *дефицит* в социалните взаимоотношения на личността. 2) То е *субективно*, а не обективно. Например човек може да бъде сам, без да се чувства самотен и да се чувства самотен сред тълпа